

 Nationalmuseet

De Hvide Busser - er det din tur?

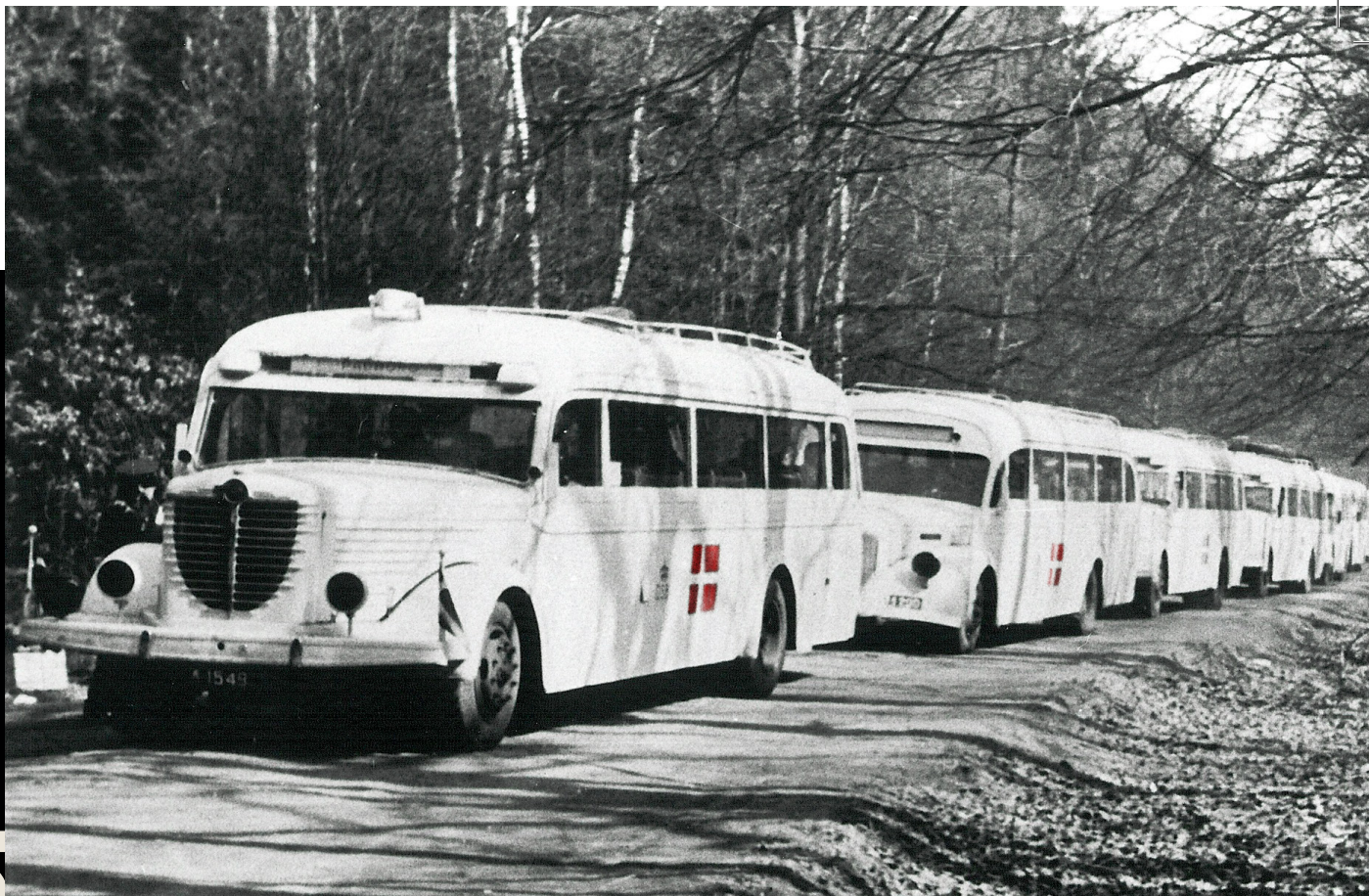


National Museum of Denmark



De Hvide Busser

- er det din tur?

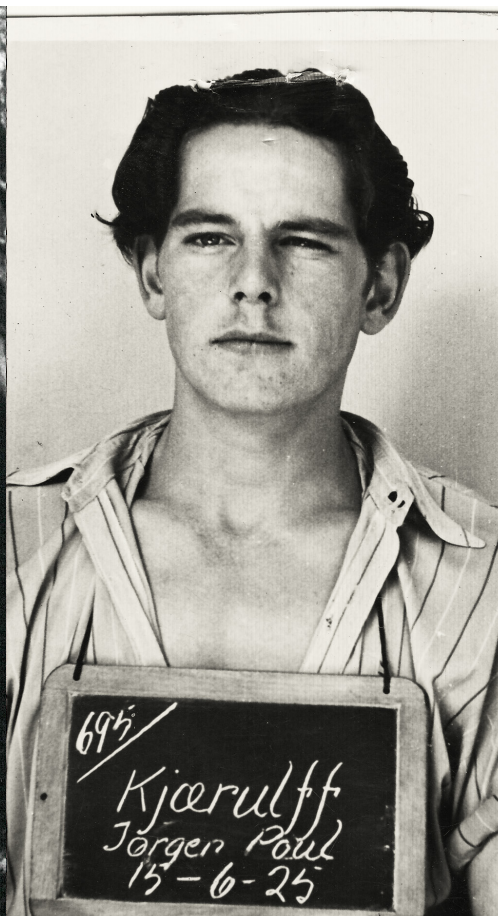


I december 1944 får det danske udenrigsministerium lov at hente syge politibetjente hjem fra kz-lejren Buchenwald i Tyskland. Det bliver begyndelsen på en hjælpeaktion, som bedst er kendt som Bernadotte-aktionen eller De Hvide Busser. Fra december 1944 til befrielsen i maj 1945 lykkes det at bringe ca. 7000 danske og norske fanger hjem til Skandinavien. Ud over dem hentes også 10.000 fanger fra andre lande.

Folkene bag De Hvide Busser kommer fra alle sider af samfundet. Embedsmænd står for planlægning, diplomati og økonomi. Busserne skaffes fra vognmænd landet over. Lokale rutebilschauffører skifter turen mellem Viborg og Horsens ud med en rute mellem Padborg og det krigshærgede Tyskland. Læger og sygeplejersker pakker det nødvendige udstyr.

Historien om De Hvide Busser er således ikke kun en fortælling fra 2. Verdenskrig, det er også en fortælling om medborgerskab. Det er en fortælling om de mange almindelige danskere, der sætter livet på spil for at redde andre. Og en fortælling om de mange mennesker hjemme i Danmark som også yder en ekstra indsats. Det er dem, der bl.a. får busser afsted og skaffer proviant til både reddere og fanger i en tid med rationering og mangel på alt.

Alle, der deltager i aktionen har en vilje til at gøre noget, som rækker ud over dem selv. Det er ikke enkelt. De skal igennem et sønderbombet Tyskland og bliver tvunget til at træffe svære valg undervejs. Enkelte mister livet, når konvojerne med De Hvide Busser bliver beskudt, eller når fangerne smitter med alvorlige sygdomme. Alligevel tager de afsted. Hvad ville du have gjort? Og kunne du have gjort det samme?



Konvoj med Hvide Busser
Foto: Nationalmuseet

Fange deporteret til tysk kz-lejr.
Foto: Nationalmuseet

Fredsbesættelse af Danmark

Den 9. april 1940 vågner danskerne op til summen af lavtgående tyske flyvemaskiner. Efter korte kampe accepterer den danske regering under protest, at en tysk besættelse er en realitet. Landet bliver besat af tyske tropper. Fredsbesat.

Tyskland lover ikke at blande sig i interne danske forhold. Den danske regering, Kongehuset, Folketinget, militæret, politiet og domstolene fortsætter deres arbejde som hidtil. Med tyske besættelsestropper i landet er dansk selvstændighed en illusion. Den særlige dansk-tyske aftale er dog enestående i det tysk-besatte Europa. Den skal vise sig at få afgørende betydning for de danske fanger, som gennem besættelsesårene bliver deporteret til kz-lejre.

Den 29. august 1943 træder den danske regering tilbage. Tyskerne kræver dødsstraf for sabotage. Det kan regeringen ikke acceptere. Den tyske besættelsesmagt indfører militær undtagelsestilstand i Danmark, og det danske militær bliver afvæbnet. Den 19. september 1944 bliver også det danske politi sat ud af spillet. Knap 2000 betjente bliver arresteret og deporteret til Tyskland. I lejrene sidder i forvejen danske kommunister, jøder og modstandsfolk. I alt deporteres ca. 6000 danske statsborgere under krigen til tyske kz-lejre og fængsler.

Fra menneske til nummer

De mange danske fanger bliver sendt til kz-lejre rundt omkring i Tyskland. Nogle bliver sendt med kreaturvogne, mens andre bliver sendt afsted med færge. Med ét slag handler det om overlevelse. På rejsen

Hvilke danskere kommer i kz-lejr?

- I alt ca. 6000 danskere bliver deporteret til tyske kz-lejre og fængsler.
- 480 jøder.
- 150 kommunister.
- 2000 politifolk.
- 140 grænsegendarmer.
- 475 asociale og vanekriminelle.
- 2700 modstandsfolk.



Fangenummer tilhørende Gustav Cederholm. Foto: Nationalmuseet

Øjenvidneberetning

Vi bliver fordelt i tre vogne med råb og slag. Vi er 78 i vores vogn, og der er intet halm eller andet. Kun de bare planker, og alle kan ikke få en siddeplads. Der er sat en olietønde lige uden for porten og det er vores WC. Men det bliver kun brugt af os, der står op. De siddende tør ikke rejse sig, for så får de ikke deres plads igen. Der er et par små lemme i siderne, men de er blevet sømmet til med nogle brædder. Så det varer ikke længe, førend det er svært at trække vejret på grund af lugten og iltmangel.

Nu er der gået to døgn, og vi har ikke fået hverken mad eller vand. Vandet er det værste at undvære, men så skal man jo heller ikke så tit på potten. Jeg har som de fleste andre både skidt og pisset i bukserne og kan ikke komme hen til tønden. Men den er fuld, så det er også lige meget. Bare jeg kunne komme til at sidde ned. Så begynder vi stående at falde om.

Hans Larsen.

er der ofte ingen mad og intet at drikke. Ingen mulighed for at ligge ned. En spand som eneste toilet. Det er en rejse mod umenneskelig-gørelse.

Ankomsten til kz-lejren er barsk og ydmygende. Tøj og alle ejendele bliver taget. Håret på hoved og krop bliver barberet af. Så undgår man lus. Fælles bad i strålerne fra iskolde brusere. Aflusning med svidende kemikalier. Alle fanger får udleveret nyt tøj. En tynd sribet fangedragt eller pjalter fra døde eller levende fanger.

Den sribede fangedragt er af tyndt stof, og i den er fangerne dødsdømte i kulde, frost og fugt. Fodtøjet er ofte træplader med en tværgående rem, en slags træetøfler. For fangerne kan en god hue eller et par ordentlige sko betyde forskellen på liv og død.

Efterhånden som det tyske rige nærmer sig et sammenbrud, er der ikke flere sribede fangedragter. Fangerne bliver iført aflagt almindeligt tøj, der får malet et gult kryds på ryggen. Alle skal se, at der er tale om kz-fanger.

Sammen med tøjet får hver fange også udleveret et fangenummer. Nummeret er vigtigt. Den nye identitet. Det står på stofmærket som sys på tøjet og på mærket som bæres om halsen i en snor. Nummeret er i hovedet. Du skal kunne det udenad. Dag og nat. Du er ikke længere en person med et navn, du er et nummer.

Forskel på folk?

Stanken i lejren er uudholdelig. Lugten af rådne roer til dagens suppe blander sig med lugten af syge og afkræftede mennesker og lugten af lort. Stanken kommer også fra lejrens krematorium, der arbejder i døgndrift for at bortskaffe lig af de mange døde fanger.



Kz-fanger sat i arbejde.
Foto: Nationalmuseet



Øjenvidneberetning

Suppen var ensformig, næsten altid kålrisuppe, kun lejlighedsvis tilsat en anden ingrediens som f.eks brændenælder eller kartofler. Kaffen var selvsagt udelukkende et erstatningsfluidum. Selv havde jeg ikke drukket kaffe siden mit 8 år, men the. Nu drak jeg lejrkaffen, fordi den ikke smagte af noget, og fordi man følte behov for at indtage noget varmt. Udover dette fordeltes ugerationer bestående af rugbrød, margarine og pølse. Rugbrødet smagte som savsmuld. Magarinen var stiv og parafinagtig, og pølsen var som gummi. Rationerne var alt for begrænsede til at kunne stille ens sult, så alt blev spist.

Chr. Helmer Jørgensen.



Udsultede kz-fanger. Foto: Nationalmuseet

Øjenvidneberetning

De fleste gik om bord i det med det samme, og snakken gik livligt mellem alle danskerne, men det var som om, man næsten ikke nænnede at tage for sig af retterne – det skulle helst bruges til at supplere den daglige kost. Det var heller ikke rart at se vore medfanger fra de andre nationers øjne. De stirrede grådige og misundelige på os, og det var jo ret forståeligt. Man kunne næsten få dårlig samvittighed af at synes så rig midt i al elendigheden – men man måtte gøre sig hård. Der var intet at dele ud af, hvis man selv skulle have gavn af det.

Jens Martin Sørensen.



Indholdet af en Røde Kors-pakke, som blev sendt til danske fanger. Foto: Nationalmuseet

Arbejdslejrene som danske fanger sættes i, er ikke tilintetgørelseslejre som Auschwitz i Polen, hvor fangerne systematisk bliver slået ihjel ved gasning. Langt de fleste kz-lejre er arbejdslejre, hvor fangerne arbejder seks dage om ugen fra kl. 06-18. I disse lejre er det ikke et mål i sig selv at slå fangerne ihjel, men det er ofte resultatet. Fangerne er billig arbejdskraft, og når de som følge af hårdt arbejde, sygdom og underernæring er brugt op, bliver de kasseret.

Maden i kz-lejrene er elendig. Der er kun lidt af den, og der er kamp om den, der er. Fangerne lever dagligt på en kop erstatningskaffe, en humpel brød og en skål suppe. En tallerken, en ske og et krus er afgørende. Det skal fangerne selv skaffe ved at stjæle, fremstille det selv eller købe det af medfanger for tobak eller mad. I det lange løb kan ingen overleve på lejrmaden – og slet ikke i kombination med hårdt fysisk arbejde. Mange fanger kommer på få måneder til at ligne levende lig eller muselmænd.

I kz-lejren hersker kun én lov – jungleloven. Der er kamp om maden. Kamp om tøjet. Om kop, tallerken og ske. Kamp om en seng. Kamp om at komme til at ligge ned. Alle er i kamp for at overleve. Nogen alene. Andre i grupper. Nationalitet, tro og fangekategori spiller en stor rolle. Selvom alle har fået fangetøj og et nummer er alle ikke ens. Nogle fangegrupper regnes blandt fangerne selv for finere end andre, for mere værd. Politiske fanger, hvilket blandt andet vil sige kommunisterne og modstandfolkene, får anerkendelse og status. Anderledes ser det ud med de såkaldte bibelforskere. Det er medlemmer af Jehovas Vidner. De holder sig mest for sig selv, er respekterede og tager stiltiende og med oprejst pande imod ydmygelser og slag. Romaer og homoseksuelle rangerer lavt i lejrens interne hierarki, og det samme gælder de såkaldte associaler: Det vil sige folk, der på forskellig vis har



Pakning af Røde Kors pakker til danske fanger i tyske kz-lejre.
Foto: Nationalmuseet

trådt ved siden af "god opførsel", fx slagsbrødre, hjemløse eller bare folk der har været på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Også disse har det tyske politi i Danmark deporteret.

At dele

Det får afgørende betydning for de danske fanger, at embedsmændene i den danske centraladministration stadig får lov at fungere efter regeringen er trådt tilbage. Ledende medarbejdere i Udenrigsministeriet og Socialministeriet sætter alt ind for at hjælpe. Men hvad har fangerne brug for? Man aner det ikke, idet kz-lejrene er lukket land, og brevene er censurerede. Efter måneders forsøg på at komme ind i lejrene står det klart: Til trods for at fangerne er sendt mætte af sted i deres bedste tøj, så sulter de.

De danske myndigheder forsøger konstant at lægge pres på den tyske besættelsesmagt for at hjælpe landsmænd i kz-lejrene. Myndighederne har fire mål:

1. At finde ud af hvor fangerne befinder sig i de mange tyske kz-lejre.
2. At indsamle information om og inspicere de lejre hvor der sidder danskere.
3. At sørge for at de danske fanger modtager pakker med mad og tøj fra Danmark.
4. At hente de danske fanger hjem til Danmark.

Efter ihærdige forhandlinger lykkes det de danske myndigheder at få lov til at sende pakker med fødevarer og tobak til fangerne. Men kun de danske. De bliver kaldt Røde Kors-pakker på grund af det røde kors, som er trykt på de brune papkasser. Røde Kors-pakkerne bliver afgø-

Fakta om Røde Kors-pakkerne:

1. Den danske stat betaler for Røde Kors-pakkerne. Efter befrielsen bliver det opgjort, at man har brugt 9 mio. kr. på pakker.
2. Det er danske og norske fanger, der modtager pakkerne. Ca. 10.000 deporterede får tildelt ca. 2-3 pakker om måneden.
3. I perioder bliver ca. 20.000 pakker sendt af sted om måneden.
4. Røde Kors-pakkerne er med til at redde mange menneskeliv - en afgørende grund til, at 90 procent af de danske kz-fanger overlever.



Buschauffører står klar til afgang ved nymalet hvid bus. Foto: Privateje

Arne Filskov Christensen inden tur med De Hvide busser. Foto: Privateje



rende for danskernes overlevelse. Havregryn, spegepølse, rugbrød, flæsk, tobak og levertran. Fangerne tror ikke deres egne øjne. Danskerne får ca. tre pakker om måneden. De er omhyggeligt sammensat af en læge, så en fange kan få dækket en måneds behov for kalorier ved at spise indholdet af en pakke. Ikke alle pakker når frem, men det der når frem er som sendt fra himlen. Det er heller ikke alle pakker, som er hele og uåbnede. Vagter og overfanger tager det de vil. Selvom de også selv mangler, er det så i orden at stjæle og bruge sin magt til at tage, bare fordi man kan?

Efterhånden som der for alvor kommer fart på transporten af pakker til lejrene, går det op for de danske embedsmænd der hjemme, at fangerne ikke bare sultet, men også mangler varmt tøj og solidt fodtøj. Fødevarapakkerne bliver suppleret med tøjpakker, der indeholder stor-trøje, skikasket og træskostøvler. Med denne beklædning skiller de danske fanger sig synligt ud som en særlig klasse af fanger.

Ved hjælp af varerne i pakkerne får danskerne en særlig status i lejrene. Især tobakken er vigtig, den er lejrens hårdeste valuta. Danskerne bliver kz-lejrenes overklasse – ombejlede, men også forhadte. De fleste danskere holder det hele for sig selv, mens kun få vælger at dele ud af deres pakker.

Mandskab søges

Den 19. april 1945 står klart i erindringen hos mange buschauffører, rutebilejere og deres familier. Det er dagen, hvor Statens Civile Luftværn efterlyser frivillige chauffører og busser til turene til Tyskland. De vigtige beslutninger om at køre mod kz-lejrene skal træffes hurtigt. For hvor stor er faren? Kan bussen holde? Kommer man hjem igen? Men mange chauffører kender nogen, der kender nogen, som er deporteret. Og så er der også lidt eventyrlyst i blodet.



Den 20. april 1945 står 200 hvidmalede køretøjer klar til afgang på Padborg Station. Hundredvis af hænder har malet og kridtet hele natten. Hvide ser de ens ud, men under malingen er de en broget samling af privatejede og offentlige rutebiler, lastbiler, personvogne, ambulancer og motorcykler. Malingen er fortsat våd, da konvojerne af hvide køretøjer kører mod Tyskland. Hurtigt går det ikke. Besættelsen er rationeringstid med mangel på både gummi og benzin til bilkørsel. Det gælder også for De Hvide Busser. Men med en påmonteret gengasgenerator fyret med bøgebrænde, så kan farten snige sig op på 40 km i timen.

Før denne store afhentning har andre været afsted for at hente fanger. Først syge betjente, så andre syge fanger. Nu gælder det om at få alle ud, danske som norske, syge som raske og bringe dem i sikkerhed. I de busser og ambulancer, der sætter kursen mod Tyskland, sidder også sygeplejersker og læger. Der er ingen hvide kitler på turene til Tyskland - lægerne skal have militært udtryk og hædersgrader for at have gennemslagskraft over for lejrkommandanterne. Læge Johannes Holm er en af redningsaktionens mest dedikerede personer, der uafbrudt er med i busserne. Han har et ønske om, at hans faglige kunnen og sociale kompetencer skal komme andre mennesker til gode. Utallige almindelige buschauffører har også meldt sig frivilligt til en uvis tur gennem et krigshærget Europa for at hjælpe andre. Men hvad driver dem ud på turen? Hvad får dem til at køre ud i uvisheden for at komme andre til undsætning - uden sikkerhed for selv at vende hjem? Er det næstekærlighed? Pligt? Patriotisme? Eventyrlyst? Eller et kald?

Hvis man ikke kan redde alle, hvem skal man så redde?

Der bliver kigget ud af kz-lejrenes vinduer. Spændt hvisket: Er der virkelig hvidmalede busser på vej? Kommer vi hjem nu? For fangerne

Øjenvidneberetning

Jeg har kun sovet et par timer spredt de sidste to døgn... men det kan slet ikke beskrives, det må jeg fortælle engang. Det hører til den slags der aldrig glemmes... Hvor er jeg glad for at jeg kom med

Else Nielsen.

Sygeplejerske Ellen Margrethe Rasmussen meldte sig frivilligt til turen sammen med sine to kolleger.
Foto: Privateje

Danske fanger i lejren Mühlenberg.
Foto: Privateje



Øjenvidneberetning

I den anden ende af lejren går et endeløst tog af muselmænd. Fra sygebarakkerne vakler, kryber og bæres de frem. Mange har ikke andet end en skjorte over sig, de kryber på hænder og knæ gennem sølet eller slæbes af medfanger. De bliver presset og stablet ind i godsvogne, der venter på et sidespor. Holm og jeg tør ikke se på hinanden. Vi har set for meget. Vore folk er reddet. Nu kryber mange af det øvrige Europas bedste mænd mod undergangen. Det forpligter. Hvordan skal Skandinavien kunne bære dette ansvar, som nu lægges på os, hvordan skal vi leve op til det?

Conrad Vogt-Svendsen.

Under bombningerne af de tyske byer blev utallige civile drevet på flugt.

Foto: Karin Bergien (Privaeje)

bliver det afslutningen på et mareridt og begyndelsen på en drøm. For mandskabet bliver det mødet med menneskelig lidelse af uforståelige dimensioner.

De første fanger bliver hente hjem i december 1944. Derefter kører der enkelte busser fra januar 1945. De mange store bustransporter kører i pendulfart mod slutningen af april. Ca. 17.500 mennesker bliver reddet. Det er ikke ufarlige køreture. For hvilke veje og ruter er farbare? Hvor er krigsfronten? Hvornår dykker de allieredes bombefly ned mod busserne? Hvordan kommer man forbi de mange tyske flygtninge, som fylder vejene. Folk hvis huse og byer er jævnet med jorden. Nu er de på flugt på vejene i deres eget land.

Efter aftale med SS-Rigsfører Himmler, som er øverste chef for de tyske kz-lejre, bliver de skandinaviske fanger i første omgang samlet i Neuengamme-lejren. Men lejren er overfyldt. Nogen fanger skal ud, før de skandinaviske fanger kan komme ind. Det danske og svenske mandskab bliver af tyskerne tvunget til at hjælpe situationen på vej ved at flytte polske, russiske og franske fanger til andre lejre. En af dem er Bergen-Belsen, en markant dårligere lejr end den i Neuengamme og plaget af en voldsom tyfus-epidemi. Ombytningen bringer de skandinaviske fanger tættere på den danske grænse, på bedre vilkår og på friheden.

Men den bringer samtidig de andre fanger, dødsyge og udhungrede som de i forvejen er, direkte ind i en dødsfælde. Er det ok at hjælpe de skandinaviske fanger på bekostning af fanger fra andre nationer? Og hvem skal man redde, hvis man ikke kan redde alle?



På vej mod friheden

De der er kommet med De Hvide Busser føler sig mere end heldige. De er på vej, de er reddet - eller næsten. Ikke alle klarer turen. I vogne kæmper læger og sygeplejersker med at behandle og operere de mest medtagne fanger. Pludselig gennemhuller en skudsalve en ambulance. Det bliver et blodbad. Mandskabet overlever, men to fanger omkommer.

De fleste fanger forbinder dog turen med frihed. De begynder at håbe. Den danske grænse kommer nærmere, selvom vejene gennem de sønderbombede tyske byer er hullede og turen er lang. Men der er venligt personale i busserne, der taler pænt til en, og som kommer med mad og drikke. Mødet mellem fanger og mandskabet i busserne bliver begyndelsen på mange venskaber. Det første venlige smil, den mindste varme gestus eller oplevelsen af at blive bragt i sikkerhed, blive plejet og talt til som et rigtigt menneske står indprentet i mange fangers hukommelse.

I Padborg gør alle busser og togvogne med fanger holdt. Her er der på kort tid opført en række træ-barakker. De udgør den karantænestation, som skal sikre, at fangerne ikke tager smitsomme sygdomme med ind i Danmark. Gennem de hektiske uger i slutningen af april 1945 passerer omkring 15.000 fanger karantænestationen. Turen gennem Danmark er en oplevelse ingen glemmer. Overalt mødes de hvide konvojer af busser af glade danskere. Jublen vil ingen ende tage. Dag og nat er danskerne på gaden for at tage mod de

Øjenvidneberetning:

Vi var mange drenge i vejkanterne, der kappedes om at få autografer og fine tegninger. Vi ville helst have fra modstandsfolkene, men det var også spændende med de mange soldater og fangerne i De Hvide Busser. Derudover havde vi fundet ud af, at kz-fangerne havde fået Røde Kors-pakker med chokolade i. Det havde vi aldrig smagt før. Når vi var heldige, fik vi et stykke. (Erik Hansen er 8 år, da De Hvide Busser passerer vejen, hvor han bor).

Erik Hansen.

Stop ved karantænestationen i Padborg. Foto: Nationalmuseet



Krematoriet i kz-lejren Neuengamme.
Foto: Nationamuseet

De Hvide Busser kører igennem Haderslev. Foto: Privateje



Skibet Cap Arkona



Øjenvidneberetning

Min far var læge og fortalte, at de var blevet beskudt, og han havde set stabler af lig. Det tog så voldsomt på ham, at han ændrede karakter. Han lukkede sig inde og var ikke den samme, da han kom hjem.

Erich Horn Schleisner.

hjemvendte fanger og mandskabet i De Hvide Busser. Glæden ved synet over fangerne blander sig med euforien over den afslutning på krigen, som må være på vej. En baker tømmer sin forretning og langer wienerbrød og flødeskumskager ind til fangerne. Er det mon paradiset?

Dem der ikke kommer hjem

Det er ikke alle, som kommer hjem. 10 procent af de danske fanger, i alt ca. 600 deporterede kvinder og mænd, mister livet i kz-lejrene. De danske dødstal står dog i skærende kontrast til andre nationaliteter. Ca. 80 procent af de hollandske fanger dør under deres ophold i lejrene. For de udenlandske jøder eller signøjnere er tallene endnu værre. 90 procent af de polske jøder, svarende til 3 millioner mennesker, ender deres dage i kz-lejrene sammen med 35.000 polske romaer. De fanger fra andre lande, som ikke er så heldige at blive hentet af hvide busser, ser i krigens sidste måneder, uger og dage flere grusomheder i øjnene. I takt med at russerne rykker frem, begynder de tyske SS-soldater at rydde lejrene. Nu gælder det om at slette alle spor af deres umenneskelige forbrydelser.

Tilbageværende fanger i utallige lejre bliver sendt ud på en march, der for mange bliver en døds march. Svækkede og syge som de er, bliver de tvunget til at gå kilometer efter kilometer, indtil de bukker under og efterlades døde eller døende i vejkanterne.

En del af de fanger af anden nationalitet fra lejren Neuengamme, som

Grev Bernadotte hilser på svenske sygeplejersker under aktionen. Foto: Privateje



ikke er kommet med busserne, møder også en slem skæbne. Ca. 10.000 af dem bliver i et forsøg på at rydde lejren og skjule forbrydelserne sat på skibe. Et af dem er skibet Cap Arkona. Det, der kunne synes som en vej til frihed med kurs mod Danmark eller Sverige, ender som en tragedie, da skibet bliver bombet og sænket af de allierede. Alt for sent går det op for dem, at skibet er fyldt med fanger.

Brug af historien

Aktionen De Hvide Busser er til at begynde med dansk. Det er danske chauffører, sygeplejersker og læger, der henter 200 syge danske betjente hjem fra lejren Buchenwald. Men snart træder svenskerne til med en hjælpende hånd, og den svenske indsats bliver afgørende for successen.

Sverige er neutralt under 2. verdenskrig. Dette betyder blandt andet, at svenskerne har bedre materiel. De har dæk og benzin, og deres køretøjer kan klare længere ture. I spidsen for den svenske aktion står Grev Folke Bernadotte, som er vicepræsident i Svensk Røde Kors. Efter krigen er det ham, der først og fremmest får æren for at redde så mange mennesker i sikkerhed. De Hvide Busser er den dag i dag af mange kendt under navnet Bernadotte aktionen.

Bernadotte har den svenske regerings støtte og ønsker at markere det neutrale Sverige som en humanitær nation. Han tager alle midler

Øjenvidneberetning

Min mor var sygeplejerske. Hun blev smittet med dysenteri og lå på hospitalet i isolation i mange, mange måneder. Jeg kan stadig huske savnet efter den mor, vi måtte undvære i familien. Trods den barske oplevelse sagde hun altid, at hun aldrig ville have været foruden det at passe de syge fanger.

Bodil Alkær-Larsen, datter.

i brug. I februar 1945 aftaler han med SS-Rigsfører Heinrich Himmler, der er øverste chef for de tyske kz-lejre, at de danske og norske kz-fanger kan blive samlet i Neuengamme-lejren ved Hamborg. Herfra skal fangerne videre til Sverige.

Himmler selv forsøger med aftalen at redde sit eget skind på et tidspunkt, hvor Tyskland er ved at tabe krigen. I de senere år er der blevet sat spørgsmålstegn ved denne forhandling. For er det i orden at indgå aftaler med "djævlens" for at redde sine landsmænd? Og kan man tillade sig at kæmpe for i første omgang kun at redde sine egne?

I Sverige er historien om De Hvide Busser i eftertiden blevet brugt til at underbygge fortællingen om Sverige som en neutral og humanistisk nation. I Danmark er historien til gengæld blevet brugt til at fortælle om, hvordan danskerne ydede modstand mod den tyske besættelsesmagt under 2. verdenskrig. De frygtelige forhold i lejrene bliver efter krigen er vidnesbyrd om, hvor grusomme nazisterne var. Det nærmest kaldte på civil modstand og handlekraft. Aktionen De Hvide Busser blev et konkret udtryk for, at folket og statsmagten stod skulder ved skulder i forenet kamp mod tyranniet, mod det onde. Man svigtede ikke sine landsmænd, der var blevet deporteret af besættelsesmagten.

At leve med historien

Hjemme igen er det svært at fortsætte sit almindelige liv. Både hjælpere og fanger har set ting, som ingen mennesker burde se. Det er svært at fortælle andre om grusomhederne, og mange vil helst glemme. Men ud af aktionen vokser også mangeårige venskaber og dyb taknemmelighed.

Tiden efter aktionen bliver forfærdelig for mange. Og forfærdelig for mange flere end dem, der har deltaget, hustruer, mænd og børn. Nogle bliver mærket for evigt, selvom krigen for længst er slut. Enkelte taler, nogle bruger humor, andre drikker det væk eller afreagerer på de nærmeste omgivelser. Men de fleste lukker døren. For nogle af fangerne findes der foreninger, hvor de kan dele deres oplevelser med andre, som selv har oplevet det samme og som virkelige forstår. Politimænd opretter Buchenwald foreningen, og jøderne fra Theresienstadt laver også en forening. Andre fanger har ingen steder at gå hen. Måske ønsker de bare at glemme deres fortid og tiden i lejrene?

Dem der hjalp under aktionen De Hvide Busser får medaljer og diplomer for deres indsats. Mange har det svært. Føler at de ikke har lov til at klage eller havde det skidt. De er jo ikke ofre som fangerne - de er reddere. Alligevel har de også oplevet og set ting, som de har svært ved at leve med. Alligevel tier de. Hvorfor? Hører det tiden til, at man ikke deler sine følelser med andre?

Er det din tur?

Kan historien om De Hvide Busser lære os noget i dag? Er det "blot" en historie fra fortiden, eller kan det ske igen?

Er det i orden at sortere, at vælge og udvælge blandt mennesker? For dem der kører ned igennem det sønderbombede Tyskland, er det klart, hvem de skal redde hjem. Det er i første omgang landsmænd (og næsten landsmænd fra Norge), herunder de omkring 400 danske jøder. Herefter bliver der plads til polakker, franskmænd og andre nationaliteter.

Men ud over at det nu engang er den aftale, der foreligger med tyskerne kan man spørge: Hvorfor skal danskerne og andre skandinaver have førsteret til at komme med busserne? Og er der særlige forpligtigelser til at redde sine landsmænd først, og adskiller dette sig fra, hvad tendensen også er i dag? Tankegangen bag den danske og svenske hjælp skandinaviske kz-fanger er et resultat af den praksis, som for eksempel også er helt almindelig og internationalt anerkendt i dag. Nemlig at man først og fremmest forsøger at redde sine egne statsborgere og dem man føler sig nærmest.

Historien om De Hvide Busser stiller også spørgsmålet om, hvad skal der til for, at man sætter livet på spil for andre? Og er det dét, der skal til for at være en god medborger, eller kan mindre gøre det? Er det din tur?



Kvindelig fange med De Hvide Busser.
Foto: Privateje.



Forfattere: Mette Boritz, Henrik Skov Kristensen og Cecilie Wallengren

Grafik: Bogdan Szymczyk

Tryk: GP-Tryk A/S

ISBN: 978-87-7602-326-3 (EAN 9788776023263)

Tak til Sportgoods-fonden

